

AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM

- Az Európa Kulturális Fővárosa program az Európai Unió egyik legfontosabb kulturális kezdeményezése.
- A kezdeményezés az európai kultúra gazdag sokszínűségét, és közös jegyeit ünnepli.
- Az EKF-nek a kulturális jelentősége mellett helyi és regionális identitásképző és megerősítő, valamint jelentős turisztikai és városfejlesztő hatása is van.
- Az EKF-pályázatnak nem feltétele az európai uniós tagság
- A címet legelőször Athénak ítelték oda 1985-ben.
- 2010-ben Pécs mellett Essen és Isztambul kapták az EKF címet.
- Pécs a "Határtalan város" jelmonddal pályázott, jelezve a projektnek a földrajzi határokon túllépő jellegét.
- 2022-ben Kaunas, Esch-sur-Alzette, és Újvidék vesz részt a programban.
- 2023-ban Veszprém mellett Temesvár és Elefszína viselik a címet.
- Veszprémben a régió 116 településének részvételével közel kétszáz programot és programsorozatot terveznek.

2023. január 21-én kezdődik meg a "Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa" program. Ennek kapcsán az Infojegyzet bemutatja az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) történetét, jogi hátterét és önkormányzati vonatkozásait.

Fókuszban a kultúra

Az Európai Unió politikájának fontos eleme a kultúra. Deklarált célja tiszteletben tartani a közösség kulturális és nyelvi sokféleségét, biztosítani Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását ([EUSZ 3. cikk \(3\)](#)).

Az 1980-as évek elején [Melina Mercouri görög kultuszminiszter](#) irányította elsőként a figyelmet az Európai Gazdasági Közösségen belüli kulturális tudatosság fontosságára és növelésére. Javaslatára az Európai Közösség Minisztereinek Tanácsa (eredetileg Európa kulturális városa néven) 1985-ben újtárra indította az Európa Kulturális Fővárosa programot (a továbbiakban: EKF).

A program célját a 2020–2033. évekre szóló, „Európa kulturális fővárosai” elnevezésű uniós fellépés ([Az Európai Parlament és a Tanács 445/2014/EU határozata - 2014. április 16.](#)) **az alábbiakban határozza meg:**

Általános célkitűzések:

- Európában a kultúrák sokszínűségének megóvása és előmozdítása, valamint közös jegyeik kiemelése, illetve a polgárok közös kulturális térséghez tartozása érzésének megerősítése;
- annak elősegítése, hogy a városok stratégiáival és prioritásaival összhangban a kultúra hozzájáruljon a hosszú távú fejlődésükhöz.

Konkrét célkitűzések:

- a kulturális kínálat mértékének, sokszínűségének és európai dimenziójának bővítése a városokban, többek között országok közötti együttműködés révén;
- a kultúrához való hozzáférés és az abban való részvétel szélesítése;
- a kulturális ágazat teljesítményének, más ágazatokhoz való kapcsolódásának fokozása;
- a városok nemzetközi arculatának erősítése a kultúra révén.

A címet elsőként Athén nyerte el 1985-ben, **2022-ig összesen 67 város vált kulturális fővárossá.** 2000-ben a kiemelten kezelt millenniumi évben egyszerre kilenc város kapta meg a címet, azóta évente kettő vagy három.

A KIVÁLASZTÁSI ELJÁRÁS

Az EKF kezdeményezést közösségi szintű jogszabályi keretek határozzák meg. Jelentősebb módosításokra 2005-ben volt szükség, az előző évi EU-bővítés következményeképpen, majd 2006-ban további változások történtek. A változó és egyre részletesebb uniós szabályozás azt is jelzi, hogy az Unió a sikeres végrehajtás érdekében törekszik a program többszintű kormányzására, az uniós és tagállami szint közötti kompetenciák kiegyensúlyozására, és a hatékonyabb monitorozásra ([Pálné 2014](#)).

2014 májusa óta a [445/2014/EU határozat – az Európa kulturális fővárosai uniós kezdeményezés a 2020–2033. évekre](#) foglalja össze az irányadó szabályokat.

Jogosultság: a címért folyó pályázaton csak városok vehetnek részt, a környező területek esetleges bevonásával. A címet minden évben két ország egy-egy városa kapja meg. Minden harmadik évben egy harmadik várost is kijelölhetnek a cím viselésére.

Kiválasztás: minden pályázatnak hangsúlyos európai dimenzióval rendelkező kulturális programon kell alapulnia. A kétszakaszos kiválasztási eljárást (előválasztás és végső kiválasztás) egy, az érintett országok független szakértőiből álló testület bonyolítja le, amelynek döntését az Európai Bizottság teszi közzé. A pályázatok értékelése szempontjából irányadó kritériumokat a határozat 5. cikke sorolja fel.

Monitoring: a kiválasztási eljárást lefolytató független szakértőkből álló testület hivatott a monitoring-eljárások lefolytatására is. A testület ennek keretében elvégzi a kijelölt városoknak az adott évre való felkészülésére vonatkozó monitoringot, továbbá támogatást és útmutatást nyújt a kijelölésüktől a cím viselése évének kezdetéig.

FINANSZÍROZÁS ÉS ÉRTÉKELÉS

Az EKF címet elnyerő városok alapvetően hazai állami és önkormányzati forrásokból való-sítják meg a programmal kapcsolatos beruházásaikat. Az EKF városoknak a programra fordított költségvetése kb. 30–60 millió eurót tesznek ki (ld. [utólagos jelentések](#) és [EPRS 2019.](#)) Emellett a Bizottság a Mercuri tiszteletére alapított pénzdíjban részesítheti a városokat, amelyet a [Kreatív Európa program](#) finanszíroz. A kifizetés feltétele, hogy a kijelölt város továbbra is tiszteletben tartja-e a pályázati szakaszban tett kötelezettségvállalásait, megfelel-e a kritériumoknak, és figyelembe

veszi-e a kiválasztási és a monitoring-jelentésekben szereplő ajánlásokat. A **Mercuri-díj** összege 1,5 millió euró.

A határozat szerint valamennyi érintett város feladata, hogy értékelje az EKF-ben eltelt évének eredményeit. Az értékelő jelentéseiket a cím viselésének évét követő év december 31-ig továbbíta-

niuk kell azokat a Bizottság részére, amely ezeket a honlapján közzé teszi. Emellett a Bizottság által koordináltan külső és független értékelések is készülnek.

AZ EKF HATÁSAI

A bizottsági jelentések és kutatások szerint **a projektnek számos kedvező hatása lehet**, – nem csak az adott város, hanem akár az ország társadalmára és gazdaságára is. [Többek közt:](#)

- javítja a város imázsát, megítélését;
- javítja a nemzetközi versenyképességét;
- fellendíti a város kulturális életét;
- fejleszti a városi infrastruktúrát;
- fellendíti a turizmust és a vendéglátóipart;
- fejleszti a kreatív gazdasági ágazatot.

Melina Mercouri (1920–1994)

*görög színésznő, politikus,
kultuszminiszter*

*Vezető szerepet játszott a hazájában
1967-ben katonai puccsal hatalomra
kerülő junta elleni harcban. Közéleti
tevékenységének középpontjában a
görög és az európai kultúra védelme
és megismertetése állt. Nevéhez fű-
ződik az Európa Kulturális Fővá-
rosa program életre hívása is.*

Emellett a városok helyi regenerációs katalizátor szerepet is játszanak, mivel általában az infrastruktúra fejlesztést, turizmusfejlesztést és új kulturális terek létrehozását célozzák meg pályázataikban. Pozitív társadalmi hatás, hogy segíti a városlakók azonosulását településükkel, a programok nyitottabbá és érdeklődőbbé teszik polgáraikat. Szakértői háttéranyagok szerint ugyanakkor az általánosan hangoztatott pozitív hatások nem feltétlenül támaszthatók alá ([Európai Parlament 2013](#)).

A nem pozitív irányú hatások közé sorolható, hogy a program általában csak a lakosság bizonyos rétegét tudja bevonni, nehéz a kultúra-fogyasztók rétegződésének megfelelni (ld. magas kultúra és populáris kultúra aránya), és egyes esetekben inkább a városregenerációs folyamatok válnak sikeressé, nem pedig a tervezett kulturális tartalom (Morvay et al. 2020).

A fejlődés viszonylagossága mutatkozott meg Pécsen 2010-ben, ahol bár 28%-kal nőtt a vendégéjszakák száma, a város csak a 12. helyre sorolódott a vendégéjszakák szerinti leglátogatottabb települések listáján, az idegenforgalmi adó és a vendégforgalom alapján készült besorolásban pedig csak a 22. volt ([KSH 2011](#)).

Az EKF inspirációs hatása, hogy világszerte több hasonló kezdeményezés is született, például:

- [Arab Kulturális Főváros](#) (1996 óta)
- [Amerikai Kulturális Főváros](#) (1998 óta)
- [Iszlám Kulturális Főváros](#) (2005 óta)
- [Európai Ifjúsági Főváros](#) (2009 óta).

A Covid19-világjárvány hatása

A 2020-ban kirobbant világjárvány szinte ellehetetlenítette az érintett városok EKF-programját, ezért az EU lehetőséget biztosított Rijeka és Galway számára, hogy 2021. április 30-ig meghosszabbítsák programsorozatukat ([2020/2229 határozat](#)). A két város tartalmilag igyekezett elmozdulni a digitális kulturális lehetőségek felé, a hangsúlyeltolódás megfigyelhető volt a helyi kulturális és kreatív színtér, a kisléptékű városi és művészeti kezdeményezések irányába.

ÖNKORMÁNYZATI IGAZGATÁS

Az érintett városok a program során természetesen **sajátos irányítási helyzetbe** kerülnek. Kihívást jelent számukra, hogy együtt kell működniük a nemzeti és európai uniós intézményekkel (többszintű kormányzási modell), ugyanakkor együtt kell működniük a civil társadalommal, alkotó közösségekkel is (horizontális modell). A szokásos önkormányzati kormányzási gyakorlatot össze kell hangolni a projektkormányzási folyamattal (Pálné 2014).

A **többszintű kormányzásnak** ([multi-level governance](#)), amely a központi és a regionális/helyi szintek közötti hatáskör- és feladatmegosztást is jelenti, előfeltétele a szubszidiaritás elvének alkalmazása, így az egyes igazgatási funkciók a megfelelő szinten valósulnak meg.

Az EKF-projekt települések szerinti három modellje:

- Főváros modell (például Athén 1985, Madrid 1992, Tallinn 2011);
- Másodlagos központ (nagyvárosi) modell (például Firenze 1986, Maribor 2012, Kassa 2013);
- Regionális központ (közepes város) modell (például Weimar 1999, Graz 2003, Pécs 2010).

VESZPRÉM–BALATON 2023

A 2023-as év EKF címet [Veszprém](#) megyei jogú város nyerte meg, bevonva a Bakony-Balaton régió intézményeit, kulturális színterének szereplőit és civil szervezeteit. Ugyanebben az évben bonyolítják le a romániai [Temesvár](#) és a görög [Elefszina](#) városok programjait is, amelyek a világjárvány miatt elmaradtak.

A Veszprém-Balaton 2023 program **felvállalt értékei** az alábbiak: **közösségépítés, önkéntesség, hagyomány, innováció és fenntarthatóság**. Emellett a projektcsoport az akadálymentességet és a gyermekbarát programfejlesztést is előtérbe kívánja helyezni.

A programsorozatot megalapozó főbb jogszabályok

A [2020. évi CXLIV. törvény](#) az Európa Kulturális Fővárosa 2023 cím viselésével összefüggésben, az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programsorozat sikeres megrendezéséhez és megszervezéséhez kapcsolódó rendelkezésekről megnevezi a beruházás építettségét és megvalósítóját: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatát és a Veszprém-Balaton 2023 Zártkörűen Működő Részvénytársaságot, amely a nemzetközi kapcsolatok és a kulturális és művészeti aktivitások tervezője, szervezője és lebonyolítója is. A beruházás megvalósítása, a programsorozat megszervezése és lebonyolítása kiemelkedően fontos közérdek.

Az [1045/2017. \(II. 3.\) Korm. határozatban](#) a kormány létrehozta az Európa Kulturális Fővárosa 2023 Tárcaközi Bizottságot, amelynek javaslattevő, véleményező, és tanácsadói funkciója van.

A [654/2020. \(XII. 23.\) Korm. rendelet](#) nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánít bizonyos (a rendeletben felsorolt) közigazgatási hatósági ügyeket, amelyek a rendeletben meghatározott, az EKF cím viselésével összefüggésben, a programsorozat megrendezéséhez szükséges létesítményfejlesztésekkel, valamint azok megközelítését és működését segítő építési beruházásokkal függenek össze. A beruházással összefüggő építési, felújítási, átalakítási, bővítési, helyreállítási, korszerűsítési, fejlesztési, bontási és beszerzési tevékenységeket közfeladatnak minősülnek.

Az [1829/2021. \(XI. 30.\) Korm. határozat](#) alapján a program megvalósításának koordinálásáért felelős kormánybiztossá nevezte ki dr. Navracics Tibor területfejlesztési minisztert. A kormánybiztos tevékenységét a Miniszterelnökséget vezető miniszter irányítja.

Források:

- European Capitals of Culture – [Az Európai Bizottság honlapja](#)
- AVeszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program [hivatalos honlapja](#)
- European Capitals of Culture 2020 to 2033 A guide for cities preparing to bid – [European Commission](#)
- European Capitals of Culture In search of the perfect cultural event – [EPRS Briefing, 2019.](#)
- Grünhut Zoltán: A pécsi Európa Kulturális Fővárosa projekt infrastrukturális beruházásai a többszintű döntéshozatal rendszerében – In: Karlovitz János Tibor (szerk.): [Társadalomtudományi gondolatok a harmadik évezred elején. Komárno, International Research Institute s.r.o., 2013. 100-107. oldal](#)
- Kovács Éva: Az „Európa kulturális fővárosa” programok monitoring- és értékelési rendszerének alakulása, hatásuk a városfejlesztésre – [Külügyi szemle, 2016. 4.](#)
- Morvay Szabolcs, Rechnitzer János, Fekete Dávid: Európa Kulturális Fővárosai Kelet-Közép-Európában – [Tér és társadalom, 2020. 1.](#)
- Pécs a többszintű kormányzás csapdájában: Európa kulturális fővárosa - Pécs2010. – [Pécs, IDResearch Kft. / Publikon Kiadó, 2014.](#)
- Pálné Kovács Iлона: Kulturális fővárosok Európában, kormányzási kihívások – In: Tuka Ágnes – Glied Viktor (szerk.): [Pécs a többszintű kormányzás csapdájában: Európa kulturális fővárosa - Pécs2010. Pécs, IDResearch Kft. / Publikon Kiadó, 2014. 39-61. oldal](#)
- Soós Edit: Többszintű kormányzás az Európai Unióban – In: Juhász Krisztina (szerk.): [Az első 25 év: a szegedi Politológiai Tanszék jubileumi tanulmánykötete. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2018. 227-238. oldal](#)
- Zöld-Nagy Viktória: Az Európai Unió helyi önkormányzatokat érintő tevékenysége – In: Farkasné Gasparics Emese (szerk.): [A helyi önkormányzatok nemzetközi környezete. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 113-149. oldal](#)

Készítette: dr. Draskovich Edina
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-6486